

uzročenih materijalnih gubitaka. Na temelju istraživanja provedenih na izbjegličkoj i prognaničkoj populaciji, analizirane se neke sociodemografske karakteristike raseljenih osoba, njihovi stavovi o poteškoćama svakodnevnog života, kao i razmišljanja o uvjetima povratka u prijašnja mjesta boravka.

Peto je poglavlje svakako najzanimljivije za čitatelje ovog časopisa jer daje pregled određenih pokazatelja socijalne situacije Hrvatske. Naznačeni su temeljni socijalni problemi našega društva i analizirana obilježja najbrojnijih nepovlaštenih društvenih skupina. Radi se o prognanicima i izbjeglicama, umirovljenicima te nezaposlenim osobama. Iako se veliki broj prognanika vratio u svoja prebivališta, oni i dalje trebaju državnu ili nedržavnu pomoć jer se i nakon povratka susreću s izazovima siromaštva i nezaposlenosti. Nezavidnu materijalnu i društvenu poziciju umirovljenika ilustriraju podaci koji govore o brojnosti umirovljeničke populacije, o kretanju prosječnih mirovina, o usporedbi prosječne mirovine s prosječnom plaćom. U razdoblju od 1992-1996. prosječna je mirovina pala u odnosu na prosječnu plaću za više od 15%. Što se tiče nezaposlenih, brojke pokazuju da je nezaposlenost ne samo u porastu, nego da se pogoršava struktura nezaposlenih, prvenstveno u smislu povećanja broja onih koji proživljavaju dugotrajnu nezaposlenost. Također su dani pokazatelji o visini i broju primatelja naknada za nezaposlenost. Posebno su analizirane socijalnopolitičke mjere borbe protiv siromaštva. U tom kontekstu vidljivo je kako se kretao broj korisnika pojedinih socijalnih programa, kao i ukupni socijalni izdaci. Zbog nepostojanja eksplicitne linije siromaštva i točnih podataka o distribuciji dohoda, teško je procijeniti opseg siromaštva u Hrvatskoj.

U šestom poglavlju izloženi su pokazatelji i trendovi vezani za prostornu i ekološku organizaciju života. Stupanj zagađenosti vode, tla i zraka svakako je nezaobilazan čimbenik kvalitete života. Ekološka je problematika također analizirana sa zakonodavnog i administrativnog aspekta.

Posljednje poglavlje naglašava posljedice tranzicije na idejno-vrijednosnom planu. Osvjetljavaju se razlike u vrijednosnim promjenama sa spolnog i dobnog aspekta. Na temelju empirijskih istraživanja, analizirane su kolektivne percepcije ekonomskih i demokratskih

promjena. Posebna pažnja poklonjena je statusu žena u kontekstu društvenih promjena. Svakako su vrijedni podaci koji govore o sudjelovanju žena na pojedinim razinama odlučivanja, o njihovoj prisutnosti u ekonomiji, politici, obrazovanju, pojedinim profesijama itd., posebice ako se ima na umu da naše službene statistike često nisu osjetljive na spolne razlike. Ovi podaci ukazuju na stupanj marginalizacije žena u našem društvu.

Na samom kraju izvještaja nalazi se skup tabela u kojima su sažeti najznačajniji podaci o socijalno-ekonomskom razvoju Hrvatske.

Istaknimo još jednom da su studije u ovom izvještaju pisane na koncizan način, što znači bez opširnih deskripcija, s naglaskom na analizi trendova i indikatora. Pojedine studije se razlikuju u pogledu iscrpnosti bazičnih indikatora, što znači da u nekim područjima još uvijek nemamo mjerodavnih podataka. Ovaj nedostatak vjerojatno će se moći postupno ispravljati u budućim izvještajima ove vrste.

Zoran Šućur

INTERNATIONAL HANDBOOK OF LABOUR MARKET POLICY AND EVALUATION

Günther Schmid, Jacqueline O'Reilly i Klaus Schömann (eds.)

Edward Elgar, Cheltenham, 1996.

Ovaj priručnik pruža opsežan i sustavan pregled teorijskih pretpostavki, metoda, tehnika i rezultata evaluacijskih istraživanja učinaka različitih mjera i intervencija na tržištu rada. Priloge su načinili vodeći europski i američki stručnjaci sumirajući velik broj međunarodnih teorijskih i metodoloških rasprava te empirijskih istraživanja. Priručnik je namijenjen kreatorima, realizatorima i profesionalnim evaluatorima mjera politike zapošljavanja, te akademskim istraživačima i analitičarima tržišta rada.

Priručnik je podijeljen na četiri dijela. Prvi se dio bavi metodologijskim pitanjima i problemima. U prvome prilogu James J. Heckman i Jeffrey A. Smith razmatraju razlike između eksperimentalne i neeksperimentalne evaluacije mjera i intervencija na tržištu rada. Autori analiziraju problem selekcije participanata kod eksperimentalnih nacrti, te prikazuju različite metode i tehnike neeksperimentalnih pristupa.

U sljedećem prilogu Anders Björklund i Hakan Regner preispituju ulogu klasičnog eksperimenta u kojem su participanti metodom slučajnog izbora raspoređeni u eksperimentalnu i kontrolnu grupu. Rezimirajući iskustva i pouke koja se mogu izvući iz recentnih američkih i europskih eksperimenata, autori zaključuju da eksperimentalni pristup nije panaceja, ali da može pružiti koristan uvid u učinke programa politike zapošljavanja.

U narednom poglavlju Klaus Schömann zagovara širu upotrebu longitudinalnih informacija: panel-podataka, retrospektivnih podataka, administrativnih zapisa i vremenskih serija podataka. Autor pokazuje da se na mnoga pitanja evaluacije može odgovoriti ako je zabilježena vremenska struktura događaja i intervencija na tržištu rada.

Lutz Bellmann i Richard Jackman pozabavili su se nacrtima istraživanja učinaka mjera i intervencija na tržištu rada na agregatnu zaposlenost i nezaposlenost. Autori tvrde da je najbolji način takvog istraživanja analiza stope izlaza iz nezaposlenosti, bilo ukupno ili po određenim kategorijama. Autori pokazuju da takva metoda uzima u obzir izlišni ili troškovno jalovi dio ukupnog učinka intervencije, zatim supstituciju zapošljavanja jedne grupe nezaposlenih zapošljavanjem druge grupe, te istiskivanje zaposlenih zapošljavanjem nezaposlenih.

Lennart Delander i Harald Niklasson prikazuju upotrebu analize troškova i koristi u oblikovanju i evaluaciji politike zapošljavanja. Autori detaljno prikazuju pokušaje izračunavanja troškova i koristi od triju programa politike zapošljavanja u Europi i Americi. Autori smatraju da bi razmišljanje u terminima troškova i koristi trebalo od samoga početka biti uključeno u proces donošenja mjera i intervencija na tržištu rada.

U posljednjem prilogu prvoga dijela Günther Schmid razvija teorijsko-konceptualni okvir za evaluaciju procesa oblikovanja, do-

nošenja i sprovođenja mjera politike zapošljavanja. Autor napominje da ciljevi radi kojih se mjere donose mogu biti nejasni i uzajamno proturječni, a sadržaj mjera može biti neprimjeren svojstvima participanata. Stoga rezultati analize sprovođenja mjera i njihovih učinaka mogu povratno pridonijeti povećanju konzistentnosti i transparentnosti ciljeva te djelotvornosti donesenih mjera.

U drugome dijelu priručnika autori priloga bave se evaluacijom programa politike zapošljavanja u posebnim izabranim područjima. Tako Günther Schmid i Bernd Reisser detaljno prikazuju svojstva naknade za nezaposlene u zemljama OECD-a, te razmatraju istraživanja o njezinom utjecaju na prijelaze između nezaposlenosti, zaposlenosti, participacije u nekom programu i neaktivnosti.

U sljedećem poglavlju Christine Erhel, Jerome Gautie, Bernard Gazier i Sylvie Morel obrađuju problem zapošljavanja teško zapošljivih osoba. Autori pružaju pregled i evaluaciju programa zapošljavanja takvih osoba u javnom sektoru, subvencioniranja njihovog zapošljavanja u privatnom sektoru, te programa obuke za rad i pomoći pri traženju posla u zemljama OECD-a.

Paul Ryan i Christoph F. Büchtmann razmatraju oblike i učinkovitost programa koji olakšavaju prijelaz iz škole u svijet rada. Prikazani su programi dodatnog obrazovanja, obuke na radu i snošenja dijela troškova rada, te nastojanja da se poboljša srednjoškolsko obrazovanje. Autori zapažaju da postoji negativna veza između metodologijske sofisticiranosti evaluacije i procijenjene korisnosti takvih programa.

Colette Fagan i Jill Rubery bave se prijelazima žena između formiranja obitelji i zaposlenosti. Autorice prikazuju i opravdavaju regulaciju i socijalne programe koji ženama omogućuju lakši i brži povratak u zaposlenost nakon rođanja djece.

Bernard Casey razmatra učinkovitost i troškove mjera za poticanje ranog ili prijevremenog umirovljavanja. Autor zapaža da je popularnost takvih mjera u posljednje vrijeme opala zbog njihovih visokih fiskalnih troškova.

Ulrich Walwei obrađuje ulogu javnih i privatnih službi za zapošljavanje u povezivanju radnika i poslova. Autor prikazuje rezultate istraživanja učinaka različitih institucionalnih

ustrojstva i odnosa između javnih i privatnih službi za zapošljavanje u zemljama OECD-a.

Jill Rubery, Colette Fagan i Friederike Maier razmatraju spolnu segregaciju, diskriminaciju i nejednakost na tržištu rada, te mjere za njihovo uklanjanje u zemljama OECD-a. Autorice tvrde da poslodavci zbog nekih ekonomski iracionalnih razloga ne žele zaposliti žene u određenim zanimanjima i na više plaćenim poslovima i da stoga država treba različitim mjerama intervenirati u korist žena.

Albert C. Tuijnman i Klaus Schömann istražuju ulogu permanentnog obrazovanja u kreiranju visoko plaćenih radnih mjesta. Prikazana su istraživanja o utjecaju permanentnog obrazovanja na individualnu radnu karijeru u smislu profesionalnog statusa, zarade, pokretljivosti i zapošljivosti, te na ukupnu zaposlenost odnosno nezaposlenost.

Nigel Meager obrađuje oblike prijelaza iz nezaposlenosti u samostalnu zaposlenost. Autor opisuje sheme za poticanje samozapošljavanja u pet zapadnih zemalja, te kritički analizira istraživanja o njihovoj učinkovitosti.

Lei Delsen bavi se mogućnostima zapošljavanja invalidnih osoba. Autor prikazuje zakonsku regulaciju te programe prekvalifikacije i poticanja zapošljavanja invalidnih osoba u Europskoj uniji i Sjedinjenim Državama.

Gudrun Biffel razmatra problem integracije imigrantske radne snage u zapadnim zemljama. Autor predstavlja rezultate istraživanja o utjecaju imigracije i imigracijske politike na tržište rada.

Jacqueline O'Reilly obrađuje teorijske i empirijske studije o utjecaju rada sa skraćenim radnim vremenom na ukupnu zaposlenost i nezaposlenost, te na fleksibilnost, produktivnost i efikasnost na razini poduzeća. Autorica opisuje različite oblike zakonske regulacije i poticajne mjere koje utječu na ponudu i potražnju za radom sa skraćenim radnim vremenom.

Isti tip rada predmet je i sljedećega priloga. Hugh Mosley i Thomas Kruppe razmatraju mogućnost stabilizacije ukupne zaposlenosti kroz rad sa skraćenim radnim vremenom. Naime, privremeno skraćivanje radnoga vremena može poslužiti kao alternativa otpuštanju radnika tijekom pogoršanja poslovnih okolnosti. Autori prikazuju karakteristike i potencijal takvih rješenja u zapadnim zemljama.

Ralf Rogowski i Klaus Schömann pružaju komparativan opis i evaluaciju zakonske regulacije ugovora o radu na određeno vrijeme u europskim zemljama. Autori detaljno analiziraju zakonske reforme kojima se dopušta veći opseg sklapanja ugovora o radu na određeno vrijeme radi postizanja veće fleksibilnosti radnoga odnosa.

Christoph F. Büchtemann i Ulrich Walwei prikazuju kontroverziju o učincima, troškovima i koristima koje donosi zaštita zaposlenih od otkaza. Autori sustavno izlažu teorijske rasprave, institucionalne sheme i empirijska istraživanja o regulaciji otkaza u zapadnim zemljama.

Treći dio priručnika bavi se evaluacijom institucionalnih okvira politike zapošljavanja. Tako Thomas Janoski predstavlja rezultate svoje empirijske analize utjecaja institucija na izdatke za aktivnu politiku zapošljavanja u 18 zemalja OECD-a. Autonomija službe za zapošljavanje i adekvatnost raspoloživih resursa pokazali su se najvažnijim pozitivnim institucionalnim čimbenicima.

Polazeći od standardnog teorijskog modela tržišta rada i koristeći se podacima iz 17 zemalja OECD-a za razdoblje od 19 godina, Lutz Bellmann i Richard Jackman vrše multivarijantnu empirijsku analizu utjecaja institucionalnih čimbenika i aktivne politike u zapošljavanju na stopu nezaposlenosti, udio dugotrajno nezaposlenih, stopu rasta zaposlenosti, participaciju u radnoj snazi i disperziju plaća.

Günther Schmid bavi se oblicima, organizacijom, implementacijom i učincima dodatne obuke za rad i prekvalifikacije. Autor se zauzima za sadržajna, organizacijska i provedbena načela koja bi dodatnu obuku za rad pretvorila u jedan od stubova obrazovnog sustava.

Eileen Appelbaum i Ronald Schettkat preispituju teorijske i empirijske studije o utjecaju institucionalnog ustrojstva sustava kolektivnog pregovaranja na zaposlenost odnosno nezaposlenost. Autori detaljno prikazuju različite oblike koordinacije između subjekata kolektivnog pregovaranja i države, te njihove učinke na rast zaposlenosti i disperziju plaća.

Siv Gustafsson razmatra utjecaj oporezivanja na tržište rada. Autor opisuje porezne režime u većim zemljama OECD-a, analizira proces porezne harmonizacije u Europskoj

uniji, te komentira rezultate empirijskih istraživanja o utjecaju opozreivanja na ponudu rada i potražnju za radom.

U četvrtome dijelu priručnika autori priložavaju bave se evaluacijom institucija i politike zapošljavanja na europskoj razini. Tako Robert M. Lindley razmatra Europski socijalni fond kao instrument za rješavanje problema tržišta rada i za poticanje zapošljavanja. Autor prikazuje njegov razvoj, te analizira istraživačka iskustva i postupke koji bi se mogli iskoristiti u evaluaciji njegova djelovanja.

Jacqueline O'Reilly, Bernd Reissert i Volker Eichner opisuju europsku regulaciju socijalnog osiguranja, radnoga vremena, radničke participacije, te zdravstvenih i sigurnosnih uvjeta rada. Autori naročito istražuju u kojoj se mjeri vrši harmonizacija takve regulacije unutar Europske unije.

U posljednjemu prilogu Peter Auer i Thomas Kruppe prikazuju razvoj i svojstva sustava promatranja politike zapošljavanja u zemljama članicama Europske unije. Na temelju dosadašnjih iskustava, autori iznose preporuke za njihovo daljnje unapređivanje.

Predstavljeni je zbornik, dakle, bogat izvor informacija o teorijskim raspravama i empirijskim istraživanjima o tržištu rada, te sadržaju i evaluaciji politike zapošljavanja u zapadnim zemljama.

Darko Oračić

JOURNAL OF EUROPEAN SOCIAL POLICY

God. 7, 1997.

U sedmome godištu izlaženja ovoga zapaženog časopisa posebice valja zapaziti nastojanje da se pojedina područja socijalne politike proučavaju u komparativnoj perspektivi. Ovo nastojanje nema, samo, izvorište u plodnosti komparativnoga pristupa, već i u europskima društvenim procesima koji na dnevni red postavljaju pitanje konvergencije različitih modela socijalne države. Time i diskusija o ishodišti-

ma, bitnim karakteristikama i razvojnim potencijalima pojedinih modela dobiva kvalitativno novo značenje.

Tri glavna teksta prvoga broja, prošle godine, u potpunosti potvrđuju netom izrečenu opasku. Tekst J. C. Raya *The role of demographic and economic characteristics of twelve member states of the European Union in the diversity of state support for families* pokazuje važnost i demografskih i gospodarskih čimbenika te se pita u kojoj će mjeri gospodarska konvergencija uvjetovati usklađivanje državne uloge u obiteljskoj politici. Da bi identificirao komponente obiteljske politike, autor faktorskom analizom utvrđuje važnost sljedećih čimbenika: razina BDP, stopa zaposlenosti žena, stopa zaposlenosti žena u punom radnom vremenu, radni tjedan žena, postotak populacije ispod 16 godina, postotak djece do školske dobi, postotak jednoroditeljskih obitelji, distribucija dohotka i sl. Iako ova analiza pomaže razjašnjavanju različitih politika europskih zemalja autor, ipak, priznaje da rad ne objašnjava različite tradicije niti ponderira njihovu društvenu ukorijenjenost.

Sličnu temu razrađuje i rad J. Gornicka, M. Meyersa i K. Rossa *Supporting the employment of mothers: policy variation across fourteen welfare states*. On je nešto određeniji u identifikaciji razlika između obiteljskih politika pojedinih zemalja. To se čini, ponajprije, usporedbom triju područja - porodni dopust, organizirana briga o djeci i školski raspored - a, potom, raščlambom mjera koje streme potpori zaposlenosti majke. Tek je kombinacijom ovih čimbenika moguće razumjeti razliku u zaposlenosti žena u pojedinim zemljama. U Finskoj, Švedskoj i Francuskoj stopa zaposlenosti žena najviše se približava onoj muškaraca: njihova participacija umjereno raste i pada s dobi. Suprotno tome, u Njemačkoj i Nizozemskoj stopa participacije žena je visoka u dvadesetim godinama, a potom konstantno opada. Australija i Velika Britanija najrječitiji su primjer trećeg slučaja gdje je stopa zaposlenosti žena visoka, zatim opada u kasnim dvadesetima da bi, potom, ponovno narasla. No, razlika ima još te se zemlje sličnih modelskih karakteristika mogu razlikovati po tome kako rješavaju pitanje organizirane brige o djeci. U kasnim 80-ima, sveobuhvatnim opsegom mjera za djecu do školske dobi, izdvajaju se Belgija, Danska, Finska, Francuska i Švedska. Drugu grupu čine